

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA TEKNOLOJİ KULLANIMINA İLİŞKİN EBEVEYN TUTUMLARINA DAİR BİR ÇALIŞMA

Müzeyyen CENGİZ SALTUK
İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
muzeyyen91@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5026-830X>

Dr. Öğr.Üyesi Cemre ERCİYES
İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
cemreerciyes@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4186-8901>

ÖZ

Bu makale 4-5 yaş dönemi çocukların teknoloji kullanımlarının içeriği ve süresini, ebeveynlerin bu konudaki tutum ve davranışlarını ve çocuklarının teknoloji kullanımı konusunda duydukları kaygıları incelemektedir. Nitel araştırma yaklaşımı ile ebeveynlerin 4-5 yaş dönemi çocukların teknoloji ile ilişkilerini ve sanal oyun bağımlılıklarını kontrol edebilmek; teknoloji kullanımı ile gelen tehlikelere karşı çocuklarını koruyabilmek için sergiledikleri tutumlar araştırılmıştır. Z kuşağı olarak adlandırılan 2000'li yıllarda doğan çocukların daha ilk yaştan itibaren teknoloji ile tanıştıkları ve gelişimin ilk yıllarında ebeveynlerin onların teknoloji ile ilişkisini daha kolay kontrol edebildikleri düşünülmektedir. Okul öncesi eğitim hayatına başlayan çocukların, televizyon, tablet, akıllı telefon, dijital oyun, internet kullanımlarında ebeveyn tutumları farklılaşmaktadır. Araştırmada, Küçükçekmece'de okul öncesi eğitim kurumuna giden çocukları olan, gönüllü 20 katılımcı anne ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çocuk gelişiminde ebeveyn tutumları literatür de tanımlanan demokratik, baskıcı ya da gevşek tutum sergileyişleri incelenmiş, demokratik tutuma sahip ebeveynlerin özellikle teknoloji kullanımı konusunda baskıcı tutum da sergiledikleri görülmüştür. Baskıcı tutum ve gevşek tutum sergileyen ebeveynlerin çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olmadığı, çocukların televizyon, tablet ve akıllı telefon kullanım durumlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu araştırmanın sonucunda demokratik anne baba tutumuna sahip ebeveynlerin, çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgi sahibi oldukları, çocuklarıyla nitelikli zaman geçirdikleri gözlenmiştir. Ancak ne tür bir ebeveyn tutumu sergilediklerinden bağımsız olarak tüm ebeveynlerin teknolojinin etkisi konusunda yüksek düzeyde kaygı duydukları ortaya çıkmıştır. Aile danışmanlarının danışanlarına yol gösterebilmesinde ebeveynlerin çocuklarının artan teknoloji kullanımına ilişkin kaygısının anlaşılması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi, Teknoloji, Bağımlılık, Akıllı Telefon Bağımlılığı, Anne Baba Tutumları.

INVESTIGATION AND ATTITUDE OF PARENTS ABOUT THE USE OF TECHNOLOGY IN PRESCHOOL CHILDREN

ABSTRACT

This article examines the content and duration of technology use in children aged 4-5 and parents' attitudes, behaviors and concerns about their children's use of technology. With the qualitative research design, the study focuses on parents' attitudes to control technology and virtual game addiction and to protect children aged 4-5 against the dangers of using technology. Children born in the 2000s, known as the z-generation are introduced to technology from early ages, It is believed that parents could more easily control their relationship with technology in this early period. Parental attitudes of children, who started preschool education, differ in their use of television, tablet, smart phone, digital game and Internet. In this study, semi-structured in-depth interviews were conducted with 20 volunteer mothers with children attending pre-school education in Küçükçekmece, Istanbul. Parental attitudes in child development were examined in terms of their democratic, repressive or loose attitudes defined in the literature. It was observed that the parents who exhibited repressive attitude and loose attitude did not

have information about the development of the child, and that children's television, tablet and smartphone usage were high. As a result of this study, it was observed that parents who have democratic parental attitude spend quality time with their children, have knowledge about child development and education. However, regardless of what kind of parental attitude they exhibited, all parents appeared to be highly concerned about the impact of technology. It is important to understand the parents' concerns about the increasing use of technology of their children in order for family counselors to guide their clients.

Keywords: *Preschool, Technology, Addiction, Smartphone Addiction, Parental Attitudes.*

GİRİŞ

Aile, bireylerinin birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu bir sistemdir. Aile içerisindeki ilişkiler, kurullarla, düzen ve dönütlerle yönetilir. Günümüzde aile yaşamındaki değişiklikler ve aile yaşamında karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek aile danışmanlığının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. İçinde yaşadığımız teknoloji döneminde ortaya çıkan sorunların çözümünde, aile danışmanından destek alınmasının olumlu sonuçları görülmektedir. Aile danışmanları, ailenin temel sorunlarına inerek etkili; çözüme katkı sağlayarak memnuniyet verici müdahaleyle alanına ilgiyi arttırmıştır (Özabacı, Erkan, 2014). Çocuklar ebeveynlerin sınırlar belirlemelerine ihtiyaç duyarlar. Bu sınırlar çocukların araştırma yapmalarına yardımcı olur, onaylanmayan davranışları açıklar, ilişkileri tanımlar ve güvenlik sağlar. Ebeveynler verdikleri mesajlarda güven verici yol gösterici olmalıdır. Çocuklarıyla yaşadıkları sorunların temelinde kurulları öğretme noktasında doğru mesajlar veremediklerinde evde, okul ortamında ve toplumda sorunlar yaşanmaya başlamaktadır. Çünkü sınırları net ve etkili olmayan aile ortamlarında sorunlar kaçınılmaz olur. Uzman desteği ile bu sorunlara çözüm bulunabilir (Mackenzie, 2004). Son yıllarda teknolojinin hızlı gelişmesiyle birlikte, hayatımızda internet ve akıllı telefonların kullanımı artmış bulunmaktadır. Etrafımıza baktığımız zaman, toplu taşıma araçlarında, aile ortamlarında, alışveriş merkezlerinde, pusette olan 2-3 yaş çocuklarının elinde akıllı telefon veya tabletleri sık sık görmek mümkün. Gelişen teknolojiyle birlikte çocukların da oyun alışkanlıkları değişmiştir. Çocuklar dijital oyunları ilgiyle ve severek oynamaktadırlar. Çocukların teknoloji kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi gelişimleri açısından önemlidir. Yeni teknolojilerin bilinçsizce kullanımından aile içinde sorunlar yaşanmaktadır. Çünkü ebeveynler çoğunlukla teknolojik gelişmeleri çocuklarına nasıl, ne kadar ve ne zaman kullanıracakları konusunda yeterli bilgiye sahip değildirler. Ebeveynler çocuklarına teknolojiyi yasaklamakta veya tamamen serbest bırakılmaktadırlar. Aile danışmanı ebeveynlere çocukların gelişimsel özelliklerine uygun şekilde teknolojinin nasıl kullanılacağı konusunda rehberlik edebilir.

Okul öncesi, gelişimin temel dönemlerinden olduğu için çocukların eğitimi ve davranış kazanımları gelecekteki açısından önem arz etmektedir. Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveynle ilişkilerin çocuğun ilerdeki davranışlarını etkilediği bilinmektedir. Yetişkin insanlar bu dönemden bilinçaltılarında kalan özellikleri taşımaktadır. Çocuğun eğitimi konusunda anne ve babanın birlikte hareket etmeleri, alınan kararların tutarlı olması ve istenilen davranışların çocuğun ruh ve fizik yapısına uygun olması çocuk için son derece önemlidir. Bu hususların gerçekleşebilmesi için anne ve babanın çocuk eğitimi ile ilgili bilgi sahibi olmaları, kendilerini eğitmeleri ve birbirlerine bu konularda yardımcı olmaları son derece önemlidir (Gül, 2016). 0-6 yaş çocukluk gelişiminin temel dönemidir. Okul öncesi dönemde çocukların yaşantısı oyun üzerine kuruludur. Oyun çeşitleri günümüzde çeşitlilik ifade etmektedir. Örneğin akıl oyunları, sanal oyunlar, bahçe oyunları, hareketli oyunlar, spor oyunları vb. Özellikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknolojik oyunlarda hayatımıza girmiştir. Çoğu evlerde internet ağlarının olması, tablet, bilgisayar ve akıllı telefonun varlığı, çocukların rahatça istedikleri oyunu oynamasını sağlamaktadır. İstenilen mekân ve zamanda bu oyunların olması da bağımlılık kavramına teknoloji bağımlılığının eklenmesini getirmiştir. Teknoloji konusunda ebeveynlerin bilinçlendirilmesi zorunluluk halini almıştır. Çocuğun ne izlediği, ne zaman izlediği, ne kadar etkilendiği çocuğun gelişimi açısından çok önemlidir. Bu konuda ailelerin farkındalığı olması ve onlara sunulan modeller çok önemlidir. (Akel, 2016). Sağlıklı, doğru rol model olan ailelerde çocuklar sohbet içinde hayaller geliştirir, olamayanlarda ise çocukların hayalleri gelişmez, gelişmiş hayalleri yok edilir (Cüceloğlu,

2017). Sağlıklı nesillerin yetişmesi için okul öncesi çocuğun yetiştiği aile ortamı bu anlamda çok önemli bir rol oynar.

Teknolojik oyunların artması sonucunda, bu oyunların olumlu ve olumsuz sonuçları hakkında ebeveynler endişe taşımaktadır. Gelişimin temel dönemi olan 0-6 yaş aralığında bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlarla oyun oynamak ve kullanmak çocukların teknolojiye ilgi duymalarını ve sevmelerini sağlayabilmektedir. Teknolojik oyunları oynayan çocuklar zaman yönetimi, mesajları doğru algılama, eleştirel düşünce, görsel beceri artışı, stres durumunu yönetme gibi beceriler de kazanır (Tarhan, 2011). Fakat çocukların şiddet içerikli oyunları oynaması durumunda şiddet tepkileri artar. Kendi hayatlarında şiddet davranışını uygulama çabasına girmeleri, oyunlara alışkanlık geliştirmeleri ve sonrasında bağımlılık riski oluşmasına neden olur (Uzun, 2016). Teknolojik oyunların, faydalı veya zararlı olması, oyunların, süresi, şiddet içerip içermemesi, çocuğun gelişimine katkısı sorgulanmalıdır. Ebeveynlerin dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı bilgileri çocukların gelişimi açısından önem taşımaktadır. Dijital okuryazarlık, gerçek ve sanal ortamdaki verilerin amacına uygun şekilde verimli şekilde kullanılmasıdır. Medya çok geniş bir alana sahip olduğundan bu kavram medya eğitimi, görsel okuryazarlık, haber okuryazarlığı, sağlık medyası okuryazarlığı kavramlarını içermektedir. Medya okuryazarlığı, medya ve teknolojinin olumlu gördüğümüz yönlerini geliştirirken olumsuz yönlerini gidererek bilinçli kullanım hedefler. (İrvan, 2017). Bu nedenle ebeveynlerin kendilerini bu konularda geliştirmeleri gerekirken, çocuklarına rol model olmaları önemli görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Türkiye’de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması (2017) verilerine göre ilköğretim öğrencilerinin %97, 9’u televizyon, %73, 7’si bilgisayar/tablet bilgisayar, %63’ü internet, 44, 6’sı sabit telefon ve 38, 3’ü radyo sahibidir. 2017 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen TÜİK Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerine göre ise bireylerin %67’si internet kullanırken, internet erişimi olan hanelerin oranı %81 olmuştur. Türkiye’de hanelerin bilişim teknolojileri sahiplik oranlarına bakıldığında cep-akıllı telefon bulunan hanelerin oranı %98 masaüstü bilgisayar sahipliği oranı %20, taşınabilir bilgisayar %37, tablet bilgisayar %30 ve internet bağlantısı olan televizyon sahipliği oranı %29’dur. Söz konusu araştırmanın hanelerde bilişim teknolojileri bulunma oranlarına ait 2004-2017 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, masaüstü bilgisayar oranlarının 2011 yılından itibaren düşüşe geçmesi, akıllı telefon, tablet bilgisayar, taşınabilir bilgisayar ve internet bağlantısı olan televizyon sahipliği oranlarının ise sürekli artış göstermesi dikkati çekmektedir (TÜİK, 2017). Gelişen teknoloji ve internet çağı nedeniyle çocuklar sanal dünyanın tehlikelerine de maruz kalmakta, şiddet içeren oyunlar oynayarak şiddet eğilimli kişilikler geliştirmekte, uzun süreli oynanan dijital oyunlar bağımlılık oluşturmaktadır. Özellikle içerik olarak tehlikeli oyunlar çocuklara ciddi zararlar vererek hayatlarına mal olabilmektedir. “Mavi Balina oyunu, Mariam, Momo gibi oyunlar kasıtlı olarak çocukları hedef almaktadır” (BTK, 2019). Türkiye’de yaşanan intihar vakalarından sonra Mavi Balina oyunu hakkında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından açıklama yapılmıştır. Bu oyunun “çocuklara, sosyal medya ve benzeri ortamlardan” ulaşıldığından engellenemediği, “kişisel bilgileri Oltalama (Phishing) yoluyla çalınan” çocuk ve gençlerin “yakın çevrelerindeki kişilerle ilgili tehdit, şantaj ve siber zorbalığa maruz” kaldığı; “50 gün boyunca devam eden bu sürecin sonunda, oyunu oynayan kişiler üzerinde yanlış değer yargıları ve değersizlik hissi” uyandırılarak, intihara yönlendirildikleri; çocukların internette ve sosyal medyada oynadığı oyunlardan ve yaptıklarından ailelerin mutlaka haberdar olması gerektiği dile getirilmiştir (BTK, 2019). Bu çocukların güvenli olduğu sanılan ev ortamında bile maruz kalabilecekleri teknolojiye dayalı zarara bir örnektir. Tam da bu sebepten bu makaleye konu olan araştırma, 4-5 yaş dönemi çocukların teknoloji kullanımlarının içeriği ve süresini, ebeveynlerin bu konudaki tutum ve davranışlarını araştırarak anlamayı hedeflemektedir.

Araştırma sonuçlarının araştırmaya katılan ebeveynler için farkındalık oluşturması, teknoloji kullanımında bilinç düzeyinin artırılması, sanal oyun bağımlılıkları ve tehlikelerine karşı farkındalık olacağı düşünülmektedir. Aile Danışmanlarının danışanlarına yol gösterebilmesinde ebeveynlerin çocuklarının artan teknoloji kullanımına ilişkin kaygısının anlaşılması önem taşımaktadır. Ancak araştırma bir okulöncesi eğitim kurumunda okuyan çocukların annelerine odaklandığından, yani küçük bir örnekleme dayanan nitel bir araştırma olduğundan, tutum ve kaygıyı tüm topluma mal etme gibi bir

kaygı taşımamaktadır. Tersine bu kısıtlılık içindeki hikâyelerin çeşitliliği örneğinde, bir grup anneye ses verme ve aile danışmanlığı bakış açısından okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımı ile ilgili yeni bir tartışma açma yaratma çabasıdır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımına karşı tutumlarını ve konu ile ilgili duydukları kaygıları anlamak için öncelikle teknoloji ve bağımlılık arasındaki ilişkiyi ve bunun çocuk gelişimi-ebeveyn tutumu açısından önemini anlamak gerekir. Teknoloji insanların sürekli uğraşları sonucunda yenilenen bilgi ve becerilerin sonucunda elde edilen birikimdir. Eskiden bağımlılık türleri tütün, alkol, madde ve kumar bağımlılığı şeklinde sınıflanırken günümüzde teknoloji bağımlılığından da bahsedilmektedir (Yeşilay, 2019). Tıpkı bir madde bağımlılığı sonucunda yaşanan davranış sorunlarıyla olduğu şekilde teknoloji ve internete de bağımlılık geliştirebilir. İnternet bağımlılık yapmaz, insanlar internete bağımlı olur. Sosyal açıdan baktığımızda kişide başka psikopatolojiler varsa bağımlı olma riski yüksektir (Yeşilay, 2019). İnternette geçirilen zaman kişinin duygu ve düşüncelerini etkisi altına alıyorsa, ruh halinde bozulmalar ve diğer bireylerle çatışma yaşıyorsa, bağımlı olduğu interneti kullanmadığında, öfke, kaygı ve davranışlarında sorunlar yaşıyorsa bağımlılıktan söz edilebilir (Arıcak, 2015). İnternet ortamında veya bilgisayar, akıllı telefon, DVD, VCD, TV, tablet vb. araçlarda kullanılan dijital oyunlar İnternet teknolojisiyle, çevrimiçi veya çevrimiçi olmayan değişik yaş grubu kullanıcılara göre programlanmış hareketli, renkli, stratejik, şiddet, hız, yarış, kazanma ve kaybetme içeriklerden oluşan etkinliklerdir (Ocak, 2013). Bireyin, sonu gelmeyecek şekilde oyun oynamak isteme durumunda olması, dijital oyunu fiziksel olarak oynanabilecek oyunlara tercih etmesi, sağlıklı yaşaması için temel olan uyku, yemek vb. ihtiyaçlarını erteleme, dijital oyun yoksunluğunda öfkeli davranışlar sergilenme durumu dijital oyun bağımlılığıdır (Arıcak, 2015). Bu tür bağımlılık psikososyal açıdan sosyal beceri eksikliği, etkinliklere katılmama ve beyindeki ödül sisteminin bozulmasıyla ilgilidir. Bağımlı kişilerin oyun oynamaları engellenirse agresif ve öfkeli davranışlar sergilemektedirler. İnternette oyun oynama bozukluğu olan kişilerde majör depresif bozukluk, dikkat eksikliği ve hiperaktivite (DEHB), Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) oranlarının klinik ortamlarda yüksek olduğu görülmüştür (Şakiroğlu ve Akyol, 2018: 127-128). Teknoloji bağımlılığı bu manada hafife alınmaması gereken bir sorundur.

Okul öncesi dönem, 3 ve 6 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Çocuğun gelişim hızının en yüksek olduğu kişilik temellerinin oluştuğu dönemdir. 2 yaşında konuşmaya başlayan çocuğun 3 yaşa doğru kendini ifade edebildiği ve iletişime geçtiği görülmektedir. Bireyin genellikle ailesine bağımlı olduğu, bu bağlamda bireysel kimliğini ve değerlerini oluşturduğu; bu oluşumlarıyla davranışlarını belirleyerek içinde bulunduğu ortama uyum sağlamaya çalıştığı bir dönemdir. Bu dönem içerisinde anne ve babaların etkileri, yaptırımları, ilişkileri, düşünceleri, korkuları, olaylar karşısındaki tepkileri çocuk üzerinde olumlu veya olumsuz etkili olmaktadır. Ailede yaşayan başka aile bireyleri varsa babaanne, anneanne vb. onlarda önemli etki kaynağı olarak kabul edilmektedir (Oktay, 2011). Gelişim çağında farklı küresel gerçekliklere ve teknolojik gelişimlere maruz kalan nesiller x, y, z gibi kuşaklarla anılırlar. X kuşağı 1965-1979 yılları arasında, farklılıktan hoşlanan, önyargılı olmayan kadınların iş yaşantısına girdiği dönemde yetişenlerdir. Teknolojiye adapte olmaya çalışan nesildir. Y kuşağı 1980-1999 yılları arası doğan bireylerdir. Teknoloji bağımlısı ve becerikli nesildir. Kural ve otorite tanımayan, tatminsiz öğrenmeye ve araştırmaya meraklı nesildir. Z kuşağı 2000 ve 2021 arası doğan nesildir. Teknolojiye adapte olma becerisi en yüksek seviyededir. Meslekleri kendileri icat etmekte olduklarından hangi mesleği seçecekleri belli olmayan bir nesildir. Ebeveynler bu nesil çocukları için kendilerini yetersiz görmekte ve bunalıma düşenler olmaktadır. Z kuşağının hayal güçleri sınırsızdır ve bitmeyen soruları vardır. Otorite ve kural tanımayan yapıda oldukları için aile bireyleri onları anlamakta, bildiğini yapma yönünde direnişlerini kırmakta zorlanmaktadır. (Çalışkan, 2016) Özetle, z kuşağının okul öncesi çocuklarının sağlıklı gelişimi için aile ve ailede yaşayan bireyler ile bunların teknoloji kullanımına ilişkin tutumları önemli bir rol oynar.

Aile, insan varlığının devamını sağlayan, ilk toplumsallaşma sürecini devam ettiren, karşılıklı iletişim ve ilişkileri olan, kurallara dayalı kültürünü aktarabilen, psikolojik ve hukuksal özellikleri olan bir yapıdır. Bir diğer bakış açısıyla aile, aynı çatı altında yaşayan bireylerin oluşturduğu toplumun en küçük yapısıdır. Ailelerin kendilerine özgü yapıları olmakla birlikte, genel nitelikleri şu şekilde özetlenebilir:

aile dinamik bir kurumdur, bireylerini şekillendirme özelliğine sahiptir, duygusal bir temele dayanır, sorumluluklar üyeler arasında paylaşılır, toplumsal kurullarla çevrilidir. Çekirdek ailede, bireylerin belirli bir işi vardır. Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde çekirdek ailenin iki toplumsal işlevi vardır. Birincisi, soyun devamı ve çocukların sosyalleşmesi ikincisi, duygusal ihtiyaçların karşılanması ve psikolojik dengenin sağlanmasıdır (Dönmezer, 2009). Her ailenin kendine özgü inançları düşünceleri, değerleri, kuralları, alışkanlıkları, ilişki biçimleri ve yaşam tarzı gibi sistemleri vardır. Aile içinde yemek yeme, televizyon izleme, çalışma alışkanlığı, ev içi kuralları ve aile bireylerinin sorumluluklarını bunları yerine getirmedeki davranışlar anne ve baba tutumunu oluşturmaktadır. Çocuklukta öğrenmelerin büyük bölümü çevredeki yetişkinlerin özellikle anne ve babaların davranışlarının gözlemlenmesi sonucunda gerçekleşir. Çocuk herkesi taklit eder. Özellikle ilk yıllar gelişimin hızlı olduğu dönemlerde süngere benzetilir. Duyduğu gördüğü her şeyi kaydeder vakti geldiğinde kullanır. Çocukların yaşantılarında sözlerden çok davranışlar daha etkilidir (Mercan, 2011). 0-3 yaşlarındaki bebekler ağlama ve davranışlarını kontrol edemezler, annelerin telkinleriyle ağlama vb. tepkileri geçirirler. Sonraki yaşlarında ise annenin tutum ve davranışlarını örnek alırlar (Özakkaş, 2018). Çocuklar, karşılaştıkları sorunları çözebilme becerilerini anne ve babalarının gösterdiği tutum ve davranışlara göre geliştirirler. Ruhsal yönden sağlıklı çocukların olması anne ve babaların olaylar karşısında gösterdikleri tutumlarla ilgilidir. Çocukların hayattan zevk almaları, mutlu ve ruh sağlığı yerinde olmaları, ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgilidir.

İlk çocuklukta öğrenme aile içinde olur. En önemli etki anne ve babanın rolü ve tutumudur. Erick Ericsona (Şahin, 2014) göre, ebeveynlerin çocuklarıyla güven duygusunun kurulmasında bebeklerin doğumdan itibaren ihtiyaçlarının karşılanması güven duygusunun temelini oluşturur. Güven duygusu, her yaşta insanın ihtiyacı olarak kabul edilir. Her çocuk kendisine güven veren kişi ile arasında sevgi bağı kurar. Ebeveynler güven ve sevgi bağı çocuklarıyla oluşturduklarında; iletişim becerileri gelişir, öfkelerini kontrol ederler, karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederler, kişilik temelleri sağlam olur. Böylelikle güven verici aile ortamında yaşayan çocuk sorumluluklarını bilir kendini kontrol etmeyi de başarır. Ebeveynler çocuklarının özgüven duygusunun kazanılması için çaba harcamalıdır. Ebeveynler çocuklarıyla kurmaları gereken özgüven duygusunu sorgulamalıdır (Şahin, 2014). Demokratik tutuma sahip ebeveynler çocuklarıyla konuşarak anlaşarak iletişim kurmaktadır böylelikle hem anne hem de çocuklar daha mutlu ve sorunsuz süreç yaşamaktadırlar. Çocuklarla iletişimde göz mesafesi, ben diline ve beden duruşuna dikkat ederek annenin çocuğuna ben seni önemsiyorum, söylediklerin benim için önemli mesajını vermesi gerekir (Megep, 2006). Öte yandan çocuklarda her yaşta farklı tutum ve davranış beklentisine ihtiyaç vardır. Çocuklukta duygusal şefkat ihtiyacı varken, ergenlikte sosyal ve psikolojik desteğe ihtiyacı vardır. Çocukların büyüdükçe özgürlük alanları genişler. Her yaşta ne kadar özgürlük tanınması gerektiğini babanın da bilmesi gerekir. Çocuk risk alamaya teşvik edilirken sınırlarını da bilmelidir. Anne ve babaların eğitilmiş olması yetiştirdikleri çocukların sorumlu ve bağımsız kişilikler olmasını sağlamaktadır (Ekşi, 1990). Çocukların babasından da karşılaması gereken sekiz temel ihtiyacı vardır bunlar; sevgi, zaman, övgü, özgüven, sınırlar, yaptırım, tutarlılık ve yaşlılarıyla ilişki kurmasıdır (Yalçın, 2010:153-156). Özetle, ailenin gösterdiği tutum ve davranışlar çocuğun gelişimini, psikolojik, sosyal, bilişsel ve duygusal olarak etkilemektedir.

Günümüzde aile yapılarının hızla değiştiğini görmekteyiz. Aile yaşamlarında yaşanan problemlerin çözümü profesyonel destek alma ihtiyacını karşılamak için aile danışmanlığına ihtiyacın artmasıyla birlikte psikolojik danışmanlık alanında yeni bir çalışma alanı oluşmuştur (Özabacı, Erkan, 2014). Çocuklarına söz geçiremediklerini sık sık 'çocuğum sözümü dinlemiyor, biz anne babalarımızın sözünü dinledik' şeklinde ifade eden ebeveynlerin, anne ve baba tutumları otoriter tutumdur. Bu durumdan mutsuz olan otoriter tutumla yetişen ebeveynler çocuklarına aynı baskıcı tutumu uygulamamak için gevşek tutumu benimseyebilirler. Ancak bu durumda çocukların isteklerini karşılamak konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Çocuklar ebeveynlerini ele geçirip istediklerini yaptırmaktadırlar. Ebeveynler tutumlarında nerede otoriter nerede demokratik tutumu göstereceklerini iyi bilmelidirler (Stiffelman, 2010). Aile danışmanı, danışmanlık sürecinde ailenin çocuklarıyla olan çeşitli problemlerin giderilmesi, problemin hem bireyin kendinden, hem de aile arası ilişkilerden kaynaklandığını göstermesi ve problemleri çözmesi açısından değişik teknikler kullanılmaktadır. Danışmanlar, anne-baba ve çocuklarla aynı oturumlarda, danışmanın gerek gördüğü zaman dilimlerinde bireysel olarak yapılan

oturumlarda görüşme yöntem ve tekniklerini kullanarak aile içindeki sorunların çözümüne katkı sağlar. Teknolojinin z kuşağı çocukların hayatında kazanmakta olduğu yer ve ebeveynlerin bu anlamda yaşadığı kaygı ve çatışmalar aile danışmanlığının önümüzdeki yıllarda artarak çalışacağı konulardan biridir. Amerikan Pediatri Akademisi (APA) 18 aylıktan küçük çocuklara tablet ve akıllı telefonu kullandırmamak gerektiğini söylemektedir. Sadece uzakta babaanne, anneanne, dede gibi yakınları var ise onlarla konuşarak, dil gelişimi ve sevgi bağlarını güçlendirme etkisi olacak ise ebeveyn kontrolünde, görüntülü konuşma için ekran karşısında zaman geçirebilir. 18-24 aylık çocukların ise sadece ebeveyn eşliğinde gelişimlerine uygun programları veya uygulamaları kısıtlı bir süre ile kullanması uygun görülmektedir. Bu yaş aralığındaki çocuklar, dil gelişimine katkı sağlayacak şekilde, dijital kitap okumak amacıyla, tablet ve telefon kullanılabilir. Özellikle okul öncesi çocuklar, ebeveynleri tarafından sevgi ve ilgiye en çok ihtiyaçları olduğu dönemde, dijital ekran karşısında zaman geçirmemelidirler. Erken okur yazarlık, matematiksel, sosyal ve duygusal beceri ve davranışlar dahil olmak üzere ekrandan öğrendiği bilgileri gerçek dünyaya aktarabilen 2-5 yaş grubu için ekran kullanımı günde 1 saatten fazla olmamalı ve bilinçli yetişkin veya ebeveyn kontrolünde olmalıdır. Bu yaşta çocuklara bunun önemi anlatarak çocukla işbirliği yapılmalıdır. (APA, 2019) “Ainsworth ve Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramı, bebek ve bakım veren kişi arasında kurulan duygusal bağın yaşam boyunca” etkilerinin devam ettiğini destekler (Ulaş, 2017). Güvenli davranışlar çocuğun hem kendisine hem de diğer insanlarla ilişkilerinin farkındalığını artırma olanağı sağlamaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, aile bireyleriyle güvenli bağlanmaların sağlanması durumunda, ilerleyen yaşantısında davranış ve tutumlarında sağlıklı davranışlar görülmektedir (Ulaş, 2017). Sevgi ve ilgi okul öncesi çocuğun güvenli bağlanması için temel ihtiyaçlarıdır. Oyun ve hareket vazgeçilmez uğraşdır. Kendi kendini tanımaya, özgürlük ve yetişkin desteğine ihtiyaç duyar. (Güven, 2014) Aile bireyleri birlikte oyunlar oynayarak güvenli bağlanma örüntülerini gerçekleştirebilirler.

Üç yaş çocuğu ev ortamında, oyuncaklarını toplayabilir, sofrayı düzeni oluşturmaya yardım edebilir, yardımla giyinme ve soyunma yapabilir, alışveriş dönüşü eşyaları yerlerine koymak gibi basit sorumluluklar alabilir. 4 yaş çocuğu ev ortamında, alışveriş listesi hazırlama katılma, evdeki hayvanları besleme, elektrik süpürgesi tutma, bulaşık makinasının doldurulmasına yardım etme, basit yiyeceklerin hazırlanmasına yardım etme gibi davranışları gerçekleştirebilir. 5 yaş çocuğu ev ortamında, basit kahvaltı hazırlayabilir, yatağını ve odasını temizleyebilir, temiz kıyafetlerini dolabına yerleştirebilir, kendi kendine hazırlanabilir, bulaşık makinasını boşaltıp tezgâh üzerine koyabilir. 6 yaş çocuğu ev ortamında, yiyeceklerini seçebilir, çiçekleri sulayabilir, sebze veya meyve soyabilir, kendi okul beslenmesini hazırlayabilir, kendi ayakkabısının bağcıklarını bağlayabilir (Mackenzie, 2004). 6 yaş öncesi çocuğu, sürekli TV karşısında bırakmak gelişimine uygun etkinlik fırsatı sunmamak, gelişimine zarar verir. Ebeveynler çocuklarıyla kaliteli zaman geçirdiklerinde çocuklar televizyon, tablet ve akıllı telefona yönelmezler. Çocuklar ebeveynlerin ilgi ve sevgisini diğer değişmezler. Özellikle 0-6 yaş dönemi çocuklar en çok sevgi ve ilgiye muhtaç oldukları dönemdedirler. Ebeveynler çocukların sevgi ve ilgi ihtiyaçlarını karşılamazlarsa çocuklar farklı alana kayar. Sevgi ve ilgi eksikliği özellikle gelişim dönemlerini olumsuz etkiler, bu şekilde büyüyen çocuklar ergenlik dönemlerinde de farklı problemler yaşarlar. Okul Öncesi Çocukların Medya Kullanımı ve Prososyal ve Agresif Davranışları Arasındaki İlişki adında yapılan yüksek lisans çalışmasında, Yaşları 4 ila 6 arasında olan 52 çocuğun ebeveyni çocuklarının medya kullandıklarını bir hafta sonu boyunca raporlamıştır. Çocukların prososyal ve agresyon davranışları ise öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Yapılan araştırmada çocukların medya araçları kullanarak oynadıkları oyunlara harcadıkları zamanın artması ile agresyon davranışlarının da arttığı bulunmuştur. Aynı zamanda çocukların video oyunları için harcadıkları süresinin artmasıyla kendilerini geliştirecek etkinliklere harcadıkları sürenin azaldığı gözlemlenmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise çocukların yaşlarının arttıkça medya kullanım sürelerinin de artması olmuştur. (İnanlı, S. 2015). Hafta sonları yoğun medya kullanımına maruz kalan çocukların hafta içi okul öncesi eğitime katılmaları bu sebeple çok büyük önem arz etmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların yaşlarıyla birlikte olmalarını sağlayarak yeteneklerinin farkına varma, öz benlik kavramını geliştirme, güçlü ve zayıf yanlarını göreyerek kabul görme, sosyal deneyimleriyle karşılaşmalarına ortam hazırlamaktadır (Bayraktar, 2016). Çocuğun, bilişsel, duygusal, sosyal, fiziksel ve kişilik gelişimin en hızlı olduğu dönem olduğundan okul öncesi eğitim kurumunda

geçirilen zaman önemlidir. Çocuğa verilecek erken çocukluk eğitimi zengin uyarıcılarla etkin ve uygun çevre koşullarıyla çocuğun gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Güner, 2014). Erken çocukluk döneminde, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların gelişim yetersizlikleri ve hataları iyi bir eğitimle giderilebilir (Adler, 2017). Okulöncesi eğitim kurumlarında kullanılan teknolojilerin özellikle bilgisayar destekli programların kodlama, eşleştirme, renk, sayı kavramı vb. etkinliklerin z kuşağı çocuğun gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çocuklar bilinçli bir şekilde öğretmen kontrolünde teknoloji kullanımlarını öğreneceklerdir. Ancak ebeveynler yanlış tutumlarıyla bu bilinçli teknoloji kullanımının önüne geçebilirler. Anne babaların davranış tutumları araştırıldığında özellikle anne tutumunun çocuğun gelişimindeki önemi vurgulanmaktadır. Çünkü özellikle öz bakım gibi ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması, çocuklarla geçirilen zaman diliminde annenin katkısının daha fazla olması ve annenin toplumsal cinsiyet rolü gereği çocuk üzerinde daha etkili olduğu düşünülmektedir. Annenin teknoloji kullanımında çocuğuna karşı sergilediği tutum önem arz etmektedir. “Evde rahat edeyim”, “arkadaşım ile sohbet edeyim”, “toplu taşımada çocuğum sıkıntı yapmasın”, “alışverişte rahat dolaşayım”, vb. gibi davranışlar çocuğa zarar vermektedir. Literatür araştırması yapıldığında Annelerin farklı tutumları; “duyarlı ulaşılabilir ve kabul eden anne; reddeden ve ihmal eden anne; mükemmeliyetçi anne” olarak ayrılabilir (Yavuzer, 2011). Ebeveynlerin tutumları çocuğun kişilik ve davranışlar bütünü oluşturur. Ebeveyn tutum ve davranışları: izin verici, otoriter ve demokratik tutum olarak üç şekilde de sınıflandırılmaktadır (Aktaran: Karedeniz, 2018). Ebeveynlerin çocuklarına sergiledikleri tutumlar yaygın olarak şöyle de sınıflandırılmaktadır: “Baskıcı ve otoriter tutum; gevşek tutum; tutarsız ve karasız tutum; aşırı korumacı tutum; ilgisiz kayıtsız tutum; destekleyici yetkili ve güvenilir tutum” (Yavuzer, 2011). Bu çalışmada bu ebeveyn tutumları göz önünde tutulmuş, ancak hiç bir ebeveynin sadece tek bir gruba girdiği gibi bir varsayım benimsenmemiştir. Yeri geldiğinde ebeveynler farklı sınıflandırmalara dahil davranış örnekleri sergileyebilmektedir.

Her ailenin ev veya aile kuralları olması gerekir, bu kurallar aile fertleriyle birlikte kararlaştırılır. Kurallar zaman içinde değiştirilebilir, alınan kararların birlikte alınması aile bireylerinin önemsendiği, değerli olduğu mesajını verir. Bu kurallar ailenin mutluluğuna ve sorunların çözümüne katkı sağlar. Çocuklara kurallarla alışkanlıklar kazandırmanın nedenleri, kendini kontrol altında tutması, güç kontrolünü bir yana bırakması, tutarlı davranışlar kazanması, işbirliği içinde olma, ruh sağlığı yerinde olma ve zinde olma, sadece bugünü yaşama yerine geleceği görme, alışkanlıklar ve isteklere karşı durmayı öğretmedir (Hayman, 2016). “Freud çocuğun ruh sağlığını ‘sevmek ve oynamak’ olarak tanımlar” (Aktaran: Tarhan, 2012). Oyun çocuğun ciddi uğraşdır der. Online veya online olmayan dijital oyunlar oynamak çocuğun kendisini mutlu hissetmesine neden olur. Bunun nedeni beyne salgılanan mutluluk kimyasallarıdır. Çocuk bu oyunları oynadığı zaman sadece bu oyunlardan mutlu olmayı öğrenir. Fakat başka etkinliklerle uğraşırsa farklı şeylerden de mutlu olabileceğini öğrenir. (Aktaran: Tarhan, 2012) İnsanların sürekli sosyal ağlarda dolaşarak katıldıkları sohbet ve sosyal ağlar nedeniyle gerçek yaşantıda sosyalleşmeden uzak durmaları, buna bağlı olarak kişilerin sürekli olarak sanal ortamlara yönelerek kontrolsüz zaman geçirmeleri çocuklara da kötü örnek olmaktadır. Bir kalp ve damar sağlığı uzmanı, son dönemlerde artan kalp ve damar sağlığı sorunlarının, kısmen, çocuklar ve gençler tarafından saatlerce oynanan korku ve heyecan içerikli oyun ve görsellerin kalpte sürekli çarpıntı ve ritim bozukluğuna sebep olmasından kaynaklandığını; bunun yanında ruh sağlığının da olumsuz etkilendiğini belirlemiştir (Yazıcı, 2016). Teknoloji ve yeni medya tamamen hayatımıza girmiş bulunmaktadır. Teknolojinin doğru kullanımı ailede çocukların değil ebeveynlerin sorumluluğunda olmalıdır. İş veya görev bahanesiyle teknolojiye bağımlı olan bireyler aileye karşı yükümlülüklerini yerine getirmemektedirler, eş ve çocuklarını ihmal etmektedirler. Aile ortamında telefonların belli bir yere koyularak elde tutulmaması; bilgisayar, notebook vb. cihazların belli mekânlarda ve belli kuralarla kullanılması gerekir. (Yazıcı, 2016) Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımlarına ilişkin tutumlarını anlamak çok büyük önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODOLOJİSİ

Teknolojinin ve internetin yaşamımızın her alanına yayılmasıyla birlikte, televizyon, tablet ve akıllı telefonların her yerde kullanılması ve ulaşılabilir olması özellikle çocukların gelişim alanlarını kısıtlamakta; fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal alanlarda sorunlara yol açmaktadır. Çocukların bu araçları kontrolsüz kullanmaları sonucunda şiddet ve zararlı içeriklere maruz kalmaları gibi bir ihtimal

oluşmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanımı ve içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları, çocuğun gelişimine ve ailelerin sağlıklı yaşamlarına katkı sağlayacaktır. Bu araştırma 4-5 yaş çocukların teknoloji kullanım alışkanlıklarının ne olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Ancak temel araştırma sorusu ebeveynlerin çocuklarına teknoloji kullanımı konusunda tutum ve davranışlarının neler olduğudur. Ayrıca teknolojinin okulöncesi çocuk gelişimine etkisinde aile danışmanlığının rolünün ne olduğunu da sorgulamaktadır. Bu sorulara cevap vermeye çalışırken araştırmanın odak noktası 4-5 yaşlarındaki çocukların “oyun bağımlılığı” ve ailelerin bunun önüne geçmek için yaptıklarına odaklanmaktadır. Ebeveynlerin bu konudaki davranış ve tutumları araştırılırken, çocukların gelişim dönemleri ve ihtiyaçlarının karşılanması konusundaki bilgi düzeyleri de sorgulanmıştır. Aile Danışmanlığı bakış açısıyla, aile içinde çocukların teknoloji kullanımından kaynaklı sorunlar ve ebeveynlerin profesyonel desteğe ne kadar açık olduğu da araştırılmıştır. Araştırma sorularını cevaplamak için nitel bir araştırma tasarımı benimsenmiştir. Çocuklarla ilgili karar verici ve kontrol edici konumunda daha çok bulunan annelere odaklanılmasına karar verilmiş ve araştırma aracı olarak derinlemesine görüşme seçilmiştir. Bu görüşme türü, araştırılan konu hakkında derin bilgiler edinmeyi sağlar. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için araştırma İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde bulunan Atakent mahallesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı, özel, bağımsız bir okul öncesi eğitim kurumuna kayıtlı çocukların aileleri ile sınırlandırılmıştır. Okul öncesi kuruma giden 4 veya 5 yaşında çocuğu olan 20 anne ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Araştırma görüşmeleri, 2019' un Eylül ayında gerçekleştirilmiştir, katılımcılar 23-45 yaş aralığındadır. Katılımcılara sorulan sorulara verdikleri cevaplar ile araştırmanın cevaplamaya çalıştığı ilk soru 4-5 yaş çocukların teknoloji kullanım alışkanlıkları nasıldır sorusudur. Makalenin cevaplamaya çalıştığı asıl soru ise ebeveynlerin 4-5 yaş çocuklarına televizyon, tablet, akıllı telefon kullanıma yönündeki tutumlarının nasıl olduğudur. Tutumlar, annelerin eğitim ve çalışma durumu; annelerin teknolojiye bakış açısı; annelerin çocuklarıyla kaliteli zaman geçirip geçirmediği; annelerin çocuk gelişimi hakkındaki bilgi düzeyleri; babanın tutumu ve kardeşlerin olmasının etkisi olmak üzere 5 başlıkta incelenmiştir. Araştırmanın cevaplamaya çalıştığı son ana soru ise aile danışmanlığının bilinirliği, etkisi ve edinebileceği etkinin ne olduğuna odaklanmaktadır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin aktardıklarından anlaşılan 4-5 yaş çocuklarının çoğunluğu televizyon, tablet ve akıllı telefon kullanmaktadır. 4-5 yaş grubu çocukların geneli kanal ayrımı yapmadan televizyondan çizgi film seyretmektedirler. Televizyon izleme süresi konusunda anneler genelde sınırlama yapmamaktadırlar. Bazı anneler kendilerinin koyacağı sınırın çocuğun kendi kendine birkaç saat içerisinde sıkılıyor olmasının önüne geçeceğine inanmakta, bazıları ise söz geçirememektedir. Tableti olan çocukların çevrimiçi oyunlar oynadığı, annelerinin çoğunluğunun tabletler içinde var olan oyunların içerikleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı gözlenmiştir. Tablet kullanmayan çocuklar genellikle annelerinin akıllı telefonlarını kullanarak internette istedikleri oyun ve çizgi filmlere ulaşmaktadır. Anneler çocuklarının akıllı telefon kullanımlarından dolayı kendilerini huzursuz hissetmektedirler ancak çoğu zaman özellikle misafir geldiğinde, misafirliğe ya da uzun yola gidildiğinde, ya da diğer çocuk ya da yetişkinlerin telefon/tablet ile vakit geçirdiklerini gördükleri zamanlarda huysuzluk ettiklerinde, çocuklarına koşulsuzca ve uzun süreler akıllı telefon kullanılabilmektedirler.

Görüşme yapılan annelerden biri çocuklarına yalnız televizyon izletmektedir, çocukların izleyebileceği televizyon programları için de bir kuralı bulunmamaktadır. Tablet ve akıllı telefon ve televizyon kullanımını annelerin bazıları yasaklamıştır, birçok anne de kontrol edemediğinden tableti bozulunca tekrar almadığından bahsetmiş, hatta bir anne tableti kendisinin kırdığını söylemiştir. Başka katılımcı bir anne, çocuğunun 2 yaşından itibaren dijital oyun oynadığını, oyunların şiddet içeriklerinin bulunmasından etkilendiğini ve uzman önerisiyle yasak getirdiğini anlatmıştır. “Evimizde televizyon bulunmamaktadır. Çocuklar televizyon buldukları ortamda çizgi film izliyorlar. 2 yaşındayken tableti vardı, içinde şiddet içerikli oyunlar vardı. Oyun oynar gibi kardeşine de zarar veriyordu. Şimdi 4 yaşındaki çocuğum, 2 yaşında konuşmaya başladıktan sonra konuşma gerilemesinin görülmesi sonucunda, pediatri uzmanı, tablet, telefon ve televizyonun sınırlandırılması gerektiği önerisinde

bulunduğu için anne ve baba olarak telefon, tablet ve televizyonu çocuklarımıza kullandırmıyoruz.” (Anne 2) Benzer şekilde bir başka anne de çocuğunun oynadığı şiddet içerikli oyunlardan etkilendiğini ve çevresindeki eşyalara zarar vermeye çalıştığını ve bu sebeple çocuğuna dijital oyunları yasakladığını ancak çocuğunun hala ısrarla dijital oyun oynamak istediğini ifade etmiştir. Dijital oyun oynayan çocukların sohbetlerine kulak verildiğinde, oynadıkları oyunlardaki özellikle korku ve şiddet içeriklerinin varlığını hemen fark edebiliriz. Hatta oyunlarda karşılaştıkları karakterler ve figürler, çocukların hayali oyunlarının da içeriğini etkilemektedir. Çocuklar dijital oyunlar ile yaşadıkları deneyimleri günlük hayatta akranlarıyla paylaşmaktadır. Heyecanla aktarılan oyunları diğer çocuklar da oynamak istemekte, anneler de oyun oynatmak istemediklerinden bu süreçte çocuk ile anne arasında çatışmalar yaşanmaktadır. Genelde ebeveynlerin çocuklarına televizyon, tablet ve ya akıllı telefon kullandırdığı tespit edilmiştir. Çocuklar özellikle çevrelerindeki izleme ve oynama alışkanlıklarını gözlemlediklerinde, başka çocuklardan duyduklarında ya da dışarı çıkmadıklarında ve anneler kendilerine ilgi duyacakları bir alternatif sunamadığında teknoloji ile vakit geçirme konusunda ısrarcı davranışlar sergilemektedir. Bu konuda ısrarlarına karşılık bulduklarında ise artık teknoloji bağımlılığına dönüşen, telefon ya da tablet ellerinden alındığında ya da televizyon kapatıldığında, agresifleşen bir izleme/oynama davranışı dikkat çekmektedir. Bu noktada ebeveynin çocuk gelişimi konusunda ne kadar bilgili olduğu ve çocuğun teknoloji kullanımına dair nasıl bir tutumu olduğu önem arz etmektedir. Bu makalenin cevap vermeye çalıştığı asıl soru da budur.

Ebeveynlerin 4-5 yaş çocuklarına televizyon, tablet, akıllı telefon kullanımlarına karşı tutumları beş farklı başlık altında incelenmiştir. Öncelikle annelerin eğitim ve çalışma durumunun tutumlarına etkisi tetkik edilmiştir. Annelerin çocuk gelişimi hakkındaki bilgi düzeyi ve tutum arasındaki paralellikler gözlenmiştir. Ardından annelerin teknolojiye bakış açısı ile tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı sorusunun cevabı açıklanmıştır. Annelerin çocuklarıyla kaliteli zaman geçirip geçirmediğine göre tutumlarının değişip değişmediği sorgulanmıştır. Babanın tutumu ve küçük ya da büyük kardeşlerin olmasının teknoloji kullanımına ilişkin tutuma etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Annelerin çoğu çocuklarına televizyon tablet ve akıllı telefonu kullandırmak istememektedirler. Mecburen kullandırdıkları, zamanın gerektirdiği teknolojik gelişmelerden geri kalmalarını istemedikleri, çocuklarıyla baş edemedikleri durumlarda çaresiz kaldıkları yönünde cevaplar vermişlerdir. Görüşmelerde, ataerkil doğu toplumlarında yaygın olarak görüldüğü gibi babaların çocuk yetiştirme ile ilgili sorumluluk almadıkları ve çocukların televizyon, tablet ve telefon kullanmasına dair bir tutumları olmadığı söylenebilir. Çocuk yetiştirme sorumluluğu tamamıyla anneye yüklenmiştir. Bu durumda, anne gergin ve mutsuz bir süreç yaşamaktadır. Anneler, çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramadıklarında sık sık tehdit, sözlü şiddete ve bazen de tokat atma, terlikle vurma gibi şiddet davranışına başvurduklarını dile getirmişlerdir. Annelerin tutumları arasındaki en temel fark annenin eğitimi, evde vakit geçirme durumu ve çocuk gelişimi hakkındaki bilgisine göre değişmektedir.

Katılımcı annelerin yarıdan çoğu üniversite mezunu olup, çocuklarına bakmak için çalışmamaktadırlar. Katılımcıların çoğunluğu çocuklarına televizyon, tablet ve akıllı telefon kullandırmak istememektedir. Üniversite mezunu olan annelerin bazıları televizyon, tablet ve telefonu tamamen yasaklamış durumdadırlar. Karşı koyamadıklarında ise bu araçları çocuklarına sınırlı ve kontrollü olarak kullandırmaktadırlar. İlkokul, ortaokul ve lise mezunu olan anneler televizyon, tablet ve akıllı telefonu kullandırmak istememektedirler. Ancak onlar da sık sık çocukların isteklerine karşı koyamayıp kullandırmaktadırlar. Yapılan analizlerde üniversite mezunu annelerin, çocukların oynadıkları dijital oyunların içeriğine baktığı tespit edilmiştir. Hiçbir ebeveyn, literatürde tavsiye edildiği şekilde çocukların oynadıkları sanal oyunları da çocuklarıyla birlikte oynadıklarını dile getirmemiştir. Katılımcı annelerin tamamına yakını çalışmamaktadır, ev ve çocuklarla ilgilenmektedir. Çalışmakta olan bir anne ise bakım rolünü başkası üstlendiğinde çocuğunu kontrol edememekte ve bu durumdan endişesini “Çocuğuma annem bakıyor. Anneme televizyon konusunda sınırlama olması gerektiğini söylediğimde annem üzülüyor, ben de arada kalıyorum” (Anne 18) diyerek açıklamıştır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışları araştırıldığında eğitim seviyesinin önemli olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük olan ebeveynlerin ya baskıcı tutum ya da gevşek tutum sergiledikleri; anne ve babanın eğitim seviyesi arttıkça aile içerisinde demokratik tutum sergilendiği görülmektedir. Annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe daha önce yapılan araştırmalarda da gözlemlendiği gibi akademik bilgi ışığında

çocuk yetiştirme tutumu (Özyürek, 2017) ve demokratik tutumu benimsedikleri görülmüştür (Aktaran: Karadeniz 2018). Yapılan bir araştırmada, okul öncesi eğitim alan çocukların televizyon alışkanlıkları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda demokratik aile ortamında büyüyen çocukların, otoriter ve ilgisiz aile ortamında büyüyen çocuklara göre daha az televizyon izledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Güngör, 2014). Okul öncesi yaş dönemi çocukları, ailelerinden ilk ayrılıklarını, okul öncesi kuruma giderek akranlarıyla çeşitli bilişsel, sosyal, kültürel, fiziksel ve eğlenceli etkinliklerle yaşarlar. Annelerin okul öncesi eğitim kurumu ile paralel bir çalışma yapması, çocuğun sağlıklı gelişimine katkı sağlayacaktır.

Araştırma sonuçları göstermiştir ki annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi bilgileri yetersiz olduğundan dolayı çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmemektedirler. Annelerin tamamına yakını çocukların gelişim dönemleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını dile getirmişlerdir. Yine çoğunluğu çocuk gelişimi alanında kitap okumamaktadır. Anne 3, 5 ve 11, çocuk gelişimi kitaplarını okuduklarını, kendilerini bu konuda geliştirmek, bilgilerini arttırmak için çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Üniversite mezunu olan annelerden sadece 3 anne çocuk gelişimi hakkında kitap okuduğunu, kendilerini geliştirdiklerini ifade etmiştir. Çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olan anneler çocuklarının televizyon seyretme içeriklerine dikkat etmektedir. Çocuklarının gelişim özelliklerine göre ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocuklarının oynayacağı dijital oyunun özellikleri ve içerikleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Çocukların yaş düzeyine uygun ise oynatmakta, değilse çocuğuna açıklama yaparak ikna etmektedir (demokratik tutum). Çocuk gelişimi hakkında bilgisi olmayan anneler çocuklarına televizyon tablet ve telefonu çocukları istediği zaman kullanırmakta ve herhangi bir kontrol ve sınırlamaları olmamaktadır (gevşek tutum). Ancak bazı anneler, çocukları televizyon izlemek ya da telefon, tablet ile oynamak konusunda ısrar edip söz dinlemediklerinde çocuklarına sözel ve fiziksel şiddet uygulamaktadır (baskıcı tutum).

“Çocuklar ile teknolojinin sundukları arasındaki ilişki üstüne çalışan bir uzman olan Warren Buckleitner şöyle ifade eder: Teknoloji gübre gibi. Doğru zamanda azıcık kullanırsanız bitki serpilir. Çok fazla ya da yanlış türde kullanırsanız bitkiyi kurutursunuz” (Goodwin, 2018: 28). Katılımcı annelerin tamamı teknolojinin olumlu bir yönü olabileceğinde hem fikirdir. Ancak çoğunluğu çocuklarının televizyon karşısında ve tablet-telefon ile çok zaman geçirdiklerini ve buna engel olamadıkları için kaygılarını dile getirmektedirler. Katılımcı bir anne çocuğunu televizyon başından kaldırmak için daha cazip tekliflerde bulunduğunu böylelikle televizyon seyretmediğini ifade etmiştir. Katılımcı annelerin çok az bir kısmı çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmekte, çocuklarıyla oyun oynamakta, çocuklarını sosyal etkinliklere katmakta veya onlarla beraber akıl/zekâ oyunları oynamaktadır. Katılımcı annelerin çoğunluğunun, çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmenin ne anlama geldiği konusunda bilgi sahibi olmadığı gözlenmiştir. Hiçbiri çocuklarına müzik veya çalgı aleti eğitimi aldırılmamaktadır. Bir anne yaz tatilinde çocuklarını bilgi evlerindeki drama, satranç kurslarına gönderdiğini açıklamıştır ancak kendisinin çocuklarıyla etkili bir paylaşımı bulunmamaktadır. Bir diğer anne çocuklarıyla sık sık gezi, fuar müze etkinliklerine katıldıklarını, bu sebepten çocuklarının tablet ve telefon kullanmaya ihtiyaçları olmadığını açıklamıştır. “Çocuklarının tablet ve telefon kullanımını anne ve baba olarak onaylamadığımız için kullanmamaktadırlar. Ebeveyn olarak, televizyon tablet ve telefon kullanımı konusunda sorun yaşamıyoruz. Çocuklara ait tablet bulunmuyor. Kendi telefonumda tuş kilidim var. Çocuklarım telefonla asla oynamazlar çünkü vermiyorum. Anne baba olarak teknolojik aletler engelleyebileceğimiz bir durum değil, ne kadar geç tanıştırlarsa o kadar iyi zaten ileride kullanacaklar.” (Anne 4) Bu annenin anlatısında demokratik tutumları olan fakat teknoloji kullanımında otoriter tutum sergileyen bir davranış görülmektedir.

Bir diğer anne ise çocuğuyla çok yönlü olarak kaliteli zaman geçirmeye çalışan farkındalıklı bir ebeveynidir ve bu çocuklarının teknoloji ile ilişkisine yansımaktadır. Başka bir anne “Ailede kuralları ben koyarım yani içişleri bakarıyım. Yüksekokul mezunuyum çalışmıyorum. 2 yaşında kızım 5 yaşında oğlum var. Oğlum 2 yıldır okulöncesi eğitime gitmektedir. Okul öncesi kuruma 1. Sınıfa hazırlık amaçlı gönderiyorum. 4-5 yaş çocuklarının öğrenmeye meraklı olduklarını biliyorum. Çocuğumla mutfakta zaman geçiririz, tek başına kek yapabilir. Parkta çok zaman geçiririz. Yaşlı teyzelere yardım ederiz. Kardeşiyle pek anlaşamazlar. Sokak oyunları, parkta arkadaşlarıyla su tabancasıyla oynar; evde

legolarla şehir kurar. Aile olarak sadece pikniğe gideriz, babamız evde olan bitenden pek haberdar değildir. Evdeki kurallara katılmaz. Çocuğumda bu durumun farkında babam ‘bir şey demiyor ki’ diyor. Uyku saati 21:00 olması gerekirken 23:00 veya sonrası yatıyor. Babasına söyleyince baba umursamaz davranıyor. Bu durumda kalmak beni huzursuz, tedirgin ediyor; evin huzurunu bozan oluyorum. Şikâyetçi anne gibi, kendimi evin gardiyanı hissediyorum.” (Anne 12) Annelerin çoğunun anlatıları yukarıda anne 12’ninkinde olduğu gibi babanın yokluğuna değinmektedir. Babalar çocuklarıyla ilişkilerini pekiştirmelidir. Çocuğu özgüvenli, mutlu, uyumlu, doyumlu ve gelişimi devam eden sağlıklı birey olmak için “destekleyen ve faaliyetlerine katılan baba modeline” ihtiyaç duyar (Yavuzer, 2011). Katılımcı annelerin tamamına yakını çalışmamaktadır. Ev ve çocuklarla ilgilendiklerini, evin geçimini babanın karşılamak için çalışmakta olduğunu dile getirmişlerdir. Baba, eve geç gelmesi nedeniyle çocuklarıyla ilgilenememektedir. Anneler çocukların bütün ihtiyaçlarını karşılamak için sorumlulukları üstlenmiş durumdadır. Babaların çoğunluğa yakını ev ve çocuk sorumluluklarını anneye yüklemiş durumda, çocuklarla ilgili bir tutum sergilediklerinde ise anne ile çatışan bir konumdadırlar. Anne ve babalar çocuklarının sorumluluğunda ortak hareket etmelidirler. Babanın da anne ile birlikte alacağı kararlar anneyi ve çocuğunu daha güvende kılar; çocuğun alınan karar ve kuralları kabullenmesi daha kolay olur. Aile bireyleri kendilerini daha mutlu ve güvende hisseder. Anne 12, kendisini “içişleri bakanı” babayı “dışişleri sorumlusu” olarak ifade ettiğinde aslında kadının anne rolü ile özel alana hapsedilmesi ve bu rolü gerçekleştirirken ne kadar yalnızlaştığı, tek başına çocuklarla ilgili karar verirken stres altına girdiği görülmektedir. Annenin evde koyduğu kurallara baba uymadığı zamanlarda ise anne ve çocuklar arasında sorun yaşanmaktadır. Babanın gevşek tutuma sahip olması çocukların anneyi dinlememelerine neden olmaktadır. İstisnai birkaç anne çocuklarının babalarıyla iletişiminin iyi olduğunu ve beraberce oyun oynadıklarını, bu durumdan her ikisinin de çok mutlu olduğunu buna bağlı olarak da çocukların tablet ve telefona ilgisinin azaldığını söylemişlerdir.

Ebeveynlerin tüm çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurması çocuklar arasında da sağlıklı ve dengeli bir iletişim ortamını dengeler. Büyük olan çocuğun, küçük kardeşi için her zaman ayrıcalık tanımak zorunda görülmesi durumu, ailede kutuplaşmaya neden olur. Ebeveynlerin adaletli davranmaları sorunun çözümüne katkı sağlar (Tarhan, 2011). Kardeşlerin olması, çocukların birbirlerini örnek alması açısından önem oluşturmaktadır. Özellikle yaş olarak birbirine yakın olan kardeşler birbirinden olumlu ve olumsuz etkilenmektedir. İkiz çocukları olan bir anne çocuklarına teknoloji kullanımı konusunda baştan yasak koymuştur ve çocuklar buna uymaktadır çünkü kendisin ifade ettiği şekliyle “birbirleriyle oyun oynayarak vakit geçirebiliyorlar, bahçede, evde ikisi bol bol oyun oynuyor; bazen babalarıyla biz de oyunlarına katılıyoruz”. Bir diğer çok çocuklu anne ise çocuklarıyla çatışmaktan yorulmuş ve gevşek bir tutum benimseyerek onlar arasındaki çatışmanın durumu dengelemesine izin vermiştir. Ebeveynlerin en çok karşılaştığı problemlerden biri teknoloji kullanımı konusunda kardeş kıskançlığıdır. Kardeşlerin bazıları televizyonu paylaşamamakta, bazıları annelerin telefonunu paylaşamamakta dolayısıyla aile ortamında gerginlikler yaşanmaktadır. “Televizyon, tablet ve telefon kullanımını engellemek istediğim halde engelleyemedim, çözümü çocukları serbest bırakmakta buldum. Evde çocuklarım televizyon da çizgi filmler izliyor, televizyon için evde kuralımız yok, kapatmazsam sürekli izlerler. Çocuğumun kendisine ait tableti mevcut, tabletinde internet bulunmakta ve istedikleri oyunu indiriyorlar. Bazen oyunları kontrol ediyorum şiddet içerikli ise uygulamayı kaldırıp 1 gün tableti vermeme cezası veriyorum. Benim telefonumu da kullanıyorlar. Özellikle benim veya babanın elinde gördüklerinde istiyorlar. Bende kullandırmak zorunda kalıyorum. Kardeşler telefonu kapmak için tartıştığında çatışma yaşıyoruz. Bu durum beni geriyor. Çocuklar telefona oyun indiriyor ve oynuyorlar. Telefonun şarjı bitince alıp vermiyorum. Anne olarak tablet, telefon ve televizyon kullandırmak istemiyorum. Çocukların isteğine karşı koyamadığım için mecbur kalıp veriyorum” (Anne 7). Yaşça küçük olan çocuklar yaşça büyük olan kardeşlerinin veya anne-babasının elinde akıllı telefon gördüğünde hemen istemektedir. Kendi yaşına yakın kardeşi olmayanların çoğunluğa yakınının kuzen veya yaşlıları arkadaşlarından etkilendiklerini anneler ifade etmiştir. Televizyonun içinde çok fazla şiddet olduğu kabul edilmiş bir gerçektir. Şiddet içerikleri çocukları saldırgan mı yapıyor sorusu uzun yıllardır psikologların merakını uyandırmıştır. Deneysel öğrenme teorisine göre televizyonda birinin hareketlerini seyreden kişi onu model alabiliyor, o modele göre kişiliğini, bilgisini, isteklerini, değerlerini değiştirebiliyor. Albert Bandura ve arkadaşları 1961 yılında çocukların yetişkin bir bireyin şiddeti gözlemesi ile şiddet davranışı göstermeleri arasındaki ilişkiyi test etmek için bir deney

yapmışlardır. Deney 2 gruptan oluşmakta, birinci grup çocuklarına yetişkin bir bireyin bebekleri yumrukladığı, tahta çekiçe vurduğu, bağırarak, kır bunu, vur buna gibi ifadeler kullandığı izlettirilmiştir. İkinci gruba izlettirilen yetişkin ise bebeklerle ilgilenmiş, oyun kurmuş ve sessizce oyuncaklarla oynamıştır. Birinci yetişkinin saldırgan davranışlarını izleyen çocuklar aynı davranışı sergileyerek bebekleri yumruklayarak, bağırarak şiddet göstermişlerdir. İkinci gruptaki çocuklar ise yetişkin bireyin yaptığı gibi bebeklerle ilgilenmiş, oyun kurmuş ve oynamışlardır. Bu durumda çocuklar oyuncak bebeğe saldırmayı “izleyerek” öğrenmiştir. Çocuklar taklit sürecinin aynısını gerçekleştirmeye çalışmışlardır (Aktaran: Öztürk. H. 2002). Elinizdeki makalede nitel bir araştırma yöntemiyle küçük bir grup annenin anlatılarından yola çıkıldığında da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Annelerle görüşmelerde çocuklarının oynadıkları şiddet içerikli dijital oyunların gerçek hayatta yansımalarını gördüklerini ifade etmişlerdir.

Çocuklarının tablet ve akıllı telefon kullanımında sınır olmadığı, içerik kontrollerinin yapılmadığı durumlarda çocukların sanal tehnelere, siber zorbalığa ve 4-5 yaş çocuğuna uygun olmayan reklam görsellerine maruz kalması kaçınılmaz olacaktır. Bu durumda olan çocukların ebeveynleri aynı tutumları devam ettirmeleri durumunda çocukların ilerleyen yaşlarda akıllı telefon bağımlısı olmaları, şiddet içeriklerine maruz kalması sonucunda, duygusal, sosyal, bilişsel yönden zarara uğramaları kaçınılmaz olur. Bu konuda “Üsküdar Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi ortaklığı, Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü paydaşlığıyla 2019 yılında düzenlenen bir çalıştayda; iletişim, tıp, adli bilimler, psikiyatri, çocuk gelişimi, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı alandan 86 uzman, yeni medya ve aile ilişkisini her yönü ile ele almışlardır. Çalıştay sonunda açıklanan sonuç bildirgesinde, yeni medyanın çocuklarda dikkat eksikliği ve davranış bozukluğuna yol açtığı, çocukların yetişkinler tarafından cinsel tacize açık duruma geldiklerine dikkat çekilmiştir” (ÜÜ.İAÜ.MEB, 2019). “Bildirgede yeni medyanın eşler arası duygusal bağların zayıflığından yararlandığı” da vurgulanmıştır (ÜÜ.İAÜ.MEB, 2019). Bu çalışmada da benzer bir durum gözlenmiş, babanın ilgisizliği ya da çatışmacı tutumunun anneyi daha da yalnızlaştırdığı görülmüştür. “Ailelerin siber güvenlik konusunda da bilgili olmadığı, siber zorbalıkla ilgili yeni bir yol haritasına ihtiyaç olduğu ve medya okuryazarlığı eğitiminin yaygınlaştırılması gerektiği” vurgulanmıştır (ÜÜ.İAÜ.MEB, 2019). Bu çalışmalar teknoloji kullanımının hem çocuklar hem de ebeveynler açısından nasıl bir farkındalıkla yönetilmesi gereken bir süreç olduğuna ışık tutar.

Katılımcı annelerin tamamı aile danışmanlığını duymuşlardır ancak araştırmaya katılan sadece 2 anne aile danışmanlığı hizmetini aldıklarını, aile huzuru ve kendi farkındalıkları için çok faydalı olduğunu dile getirmişlerdir. Birçok kişinin maddi yetersizlikten dolayı bu hizmeti alamadığını, aile danışmanlık hizmetinin yaygınlaşması gerektiğini, okullarda aile danışmanlığı biriminin olması gerektiğini bu desteği almış olan iki anne de ifade etmişlerdir. Katılımcıların birçoğu çocuklarına televizyon tablet ve akıllı telefon kullandırmada nasıl bir yön izleyeceklerini ve teknik kullanacaklarını bilememektedirler, çözümü yasaklamada bulmaktadırlar. Çocukların istekleri baskın olunca ebeveynler kararlı ve tutarlı bir tutum sergileyememektedirler. Gevşek tutuma sahip ebeveynler olmaktadır. Bu durumun farkına varan çocuklar ebeveynlerini istedikleri yöne çekme becerilerine sahip olurlar. Gevşek tutumlu ebeveynin gözetiminde yetişen çocuklar, ilerleyen yaşlarda özellikle ergenlik döneminde problemlerle çocuklar olmaya aday olurlar. Tam bu noktada ebeveynlerin aile danışmanlığı hizmeti almaları, ailenin mutluluğuna katkı sağlayarak, hem ebeveynler arası hem de çocuklarla çatışma yaşamalarına engel olacaktır. Yetişkinlerin farklı mizaç yapıları olduğu gibi çocuklarında farklı mizaç yapıları vardır, örneğin; mükemmeliyetçi, yardımsever, sorgulayıcı, v.d. Ebeveynlerin çocuğunun mizacının ne olduğunu bilmesi, çocuğunu anlamasında önemli bir başlangıçtır. Çocukların doğumundan başlayan yolun devamında karşılaşılabilecek olası tehnelere veya psikolojik sorunlarda ne yapılacağı konusunda emin olunmadığı durumlarda çocukların mizaç tiplerini bilen bir uzmandan destek almak, sorunların çözümünde önemli mesafe alınmasına fayda sağlar (Selçuk ve Yılmaz, 2018). Aile danışmanı ailelerin mizaç tiplerini tanımlayarak bireylerin birbirlerini tanımalarının farkındalığını arttıracaktır. Böylelikle sorunlarla karşılaşıldığında çözüm odaklı yaklaşılır. Aile danışmanları, ebeveynleri çocuklarına televizyon seyrettirme yerine, fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimi destekleyici etkinlikler yapma yönünde yönlendirebilirler. Ailede belirli bir disiplin anlayışı ve yeterince disiplin yoksa gelişim çağındaki çocukların ekran başında uzun zaman geçirmeleri, aile içi iletişime ve sosyalleşmeye engel

teşkil eder. Televizyonun kumandasının kontrolsüz olarak çocukların ellerinde olması, şiddet içerikli görsellere maruz kalma, cinsel içerikli görüntüler ve reklamı yapılan ürünlerin kuşatmasına maruz kalmaya sebep olur. Nörobiyoloji alanında yapılan araştırmalar insanların doğdukları andan itibaren yaşadıkları her olayı ve bu olaylara bağlı duygularını beyinlerindeki bellek moleküllerinde arşivlemektedirler ancak bunların tümünü anımsayamayız. “Ancak, bu izlenimlerin davranışları sürekli olarak etkilediğini kanıtlayan belirtiler vardır. Örneğin, bir insan çocukluk dönemlerinde geçirdiği sarsıcı yaşantılara ilişkin anksiyetesini bastırması da olsa, yetişkin döneminde bu yaşantıları çağrıştıran durumlarla karşılaştığında çocukluk dönemine ait duygularını yeniden yaşayabilir. Ama çoğu kez, geçmişle şimdiki zaman arasındaki ilişkiyi göremez” (Geçtan, say.15. 1997). Yaşanılan her şeyin çocuğun gelecekte kim olacağını ve nasıl davranacağını etkileyeceği bilgisi çocuğun bilinçli bir şekilde yetiştirilmesinin önemine dikkat çeker. Somut dönem sayılan erken çocukluk döneminde ki çocuklar bu dönemde izledikleri çizgi filmleri, oynadıkları oyunları gerçek zannederler. Ancak 6 yaş sonrası soyut döneme geçince, hayal veya gerçeği ayırt edebilirler. Erken çocukluk döneminde şiddet içerikli görseller izleme, çeşitli korku ve kaygıların yaşanmasına neden olur ve ileri yaşa kadar nedeni belli olmayan duygular olarak çocukların hayatında yer edinir. Aile danışmanlığı erken dönemde bu sorunların önüne geçmeyi sağlayacak desteği verebilir. Günümüzde farklılaşan aile yaşamının getirdiği sorunların çözümünde bireyler çözüm üretmemektedir. Sorunların çözümünde profesyonel destek alma ihtiyacı artmıştır. (Özabacı ve Erkan, 2014). Sorunların çözümünde Aile Danışmanlığı hizmetinin yaygınlaşması gerekmektedir. “Ailemiz içinde eşimle, çocuklar birbirleriyle sürekli çatışıyor, 19 yaşındaki kızım artık bizimle yaşamak istemiyor, babaannesiyile yaşıyor. Çocuk gelişimi hakkında bilgim yetersiz, her zaman eğitim almamız. Aile danışmanlığı aldım. Aile danışmanlığı aldığım süreçte kendimi daha iyi hissediyordum. Aslında aile danışmanlığı mecburi eğitim gibi olmalı hatta okullarda aile danışmanlığı birimi olmalıdır. Aile danışmanına, maddi imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle gidememekteyim.” (Anne 14) Görüşme yapılan anne 14 çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramadığından sorunlar yaşamaktadır. Aile danışmanlığı hizmeti alamadığı dönemlerde ilk çocuğuyla çatışmalar yaşamıştır. Eğer aile, aile danışmanlığı hizmeti sürekli alabilse, ailenin sorunlarına çözüm odaklı yaklaşılarak yeniden yapılandırılırdı ve ailenin bütünlüğü sağlanmış olurdu. Anne 14 aile danışmanlığı aldığı süreçten sonra diğer çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurduğunu ve çocuklarıyla sorunlarının olmadığını ifade etmiştir.

SONUÇ

Günümüzde çok çeşitli teknolojik araçlarla karşılaşmakta, erken yaştan itibaren teknoloji ile yakın bir ilişki kurmakta olan z kuşağının okul öncesi çocuklarının teknoloji kullanımına ebeveynler farklı tutumlar geliştirmektedirler. Ancak, yoğun ve uygun olmayan içerikli teknoloji kullanımının olumsuz etkileri ebeveynlerde ciddi bir kaygı oluşturmaktadır. Bu araştırmanın cevaplamaya çalıştığı ilk soru Küçükçekmece’de bir okul öncesi eğitim kuruma giden 4-5 yaş çocuklarının teknoloji kullanım alışkanlıklarının nasıl olduğudur. Annelerle yapılan görüşmeler sonucunda bu çocukların televizyon karşısında süresiz zaman geçirdikleri, çizgi film olan bütün kanalları, belgesel ve dizi filmleri izledikleri, ailelerin çoğunluğunun bu konuda herhangi bir kısıtlamasının olmadığı gözlenmiştir. Anneler çocuklarının şiddet içerikli sahneler izlemesini istememektedir ancak ebeveynlerin ilgisiz veyahut gevşek tutumundan faydalanarak çocuklar yine de bu tür sahnelere maruz kalmaktadırlar. Çocukların çoğunun tableti bulunmakta, tabletlerinde internet bulunmakta, kendileri çoğu zaman istedikleri oyunları indirebilmekte, ebeveynler tarafından çoğunlukla süre kısıtlaması ve içerik kontrolleri yapılmamaktadır. Çocukların genelde anne veya babasının akıllı telefonlarını kullandıkları, tuş kilidini açabildikleri, kendi başlarına oyun indirip oynayabildikleri, oyun içeriklerinin şiddet içerikli olabildiği, internette çizgi film ve Youtube videoları izleyebildikleri ancak bu izlediklerinin içerikleri konusunda ebeveynlerin çok da farkında olmadıkları, çocukların kendi başlarına alışveriş sitelerine baktıkları anlatılmıştır. Daha eğitilmiş ve bilinçli bir çocuk yetiştirme davranışı benimsemiş olan demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte oyun içeriklerine bakıp yaş grubuna uygun oyunlar indirdikleri de görülmektedir. Fakat çocuğuyla birlikte dijital oyun oynayan ebeveynlere rastlanmamıştır.

Cevaplanmaya çalışılan ikinci soru ebeveynlerin çocukların teknoloji kullanımına ilişkin tutumlarının nasıl olduğudur. Annelerle yapılan görüşmeler sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına televizyon, tablet ve akıllı telefon kullanımlarını istemedikleri anlaşılmıştır. Buna rağmen en kararlı olanlar bile

çocuklarının isteklerine dayanamayıp zaman zaman kullandırmaktadırlar. Televizyon, tablet ve akıllı telefon ödül ve ceza olarak kullanılmaktadır ki bu yaklaşım çocuğun sağlıklı gelişimi açısından bir sorun olarak görülebilir. Bazı ebeveynlerin çocuklarına bu aletleri tamamen yasaklamış olduğu görülmüştür. Bu kurallar ve baskılar sebebiyle anneler çocukları ve eşleriyle zaman zaman çatışma yaşamaktadırlar. Çocuklar aile bireyleri ile birlikte geçirilen etkinliklerde sevgiyi, ilgiyi görünce, tablet ve akıllı telefonu tercih etmemektedir ancak anneler tek başlarına bu tür kaliteli zaman geçirilebilecek ortamları oluşturmada zorluk çekmektedirler. Araştırmaya katılan özellikle çocuk gelişimi konusunda daha az bilgiye sahip ve daha düşük eğitilmiş olan anneler, zaman zaman çocuklarına teknoloji kullanımı sırasında söz dinlemediklerinde şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Çocuk gelişimi bilgisine sahip olmayan annelerin çocuklarıyla iletişimde sorun yaşamaları kaçınılmaz olmaktadır ve çocuklarının teknoloji kullanımlarında nasıl bir yol izleyeceğini bilemeyen anneler öfkelenmektedirler. Çocuğa herhangi bir şekilde şiddet göstermek, çocuğun öfke krizlerini daha çok attıracaktır. Ebeveynlerin, çocuklarının agresif tepkiler gösterdiği durumlarda sakin kalmaları gerekir. Anne ve babalar çocuklarına sözlü ve fiziksel şiddet uygulamamalı, tartışma ortamlarından çocukları uzak tutmalıdır. Bu makalenin araştırdığı son soru ise aile danışmanlığının; teknoloji ve teknolojinin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerinin giderilmesinde, ebeveynlerin doğru tutumlar edinmesinde oynayabileceği roldür. Bu çalışma kapsamında görüşülmüş olan aile danışmanlığı ya da uzman desteği almış olan iki aileye bakıldığında olumlu sonuçlar gözlenmiştir. Ebeveynler çocuklarına nasıl sınır çizmeleri gerektiği konusunda ve çizememenin olumsuz etkileri konusunda bilinç kazanmışlar, çocukları ile kaliteli zaman geçirme konusunda farkındalık edinmişlerdir. Ebeveynlerin eğitim durumu ne olursa olsun özellikle okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynlere çocuk gelişimi hakkında bilgi verilmelidir. Verilen bilgi içeriklerinin herkesin anlayabileceği şekilde ancak bilimsel bir perspektiften olması katılımı artırarak toplumun bilinçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Çocukların büyüdükçe ihtiyaçları beklentileri farklılaşır. Bu durumda ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Özellikle annelerin muhatap olduğu bu konularda çocuklarla kuracağı iletişim tarzı önem arz eder ancak babaların da bilgi ve farkındalıklarını arttırması gerekir. Çocuklarla konuşarak, anlaşmalar yaparak, kardeşler arası oluşan problemlere çocuklar da dâhil ederek çözüm bulunmalıdır. Ebeveynler, çocuklarının televizyon, tablet, bilgisayar, akıllı telefon ve internet kullanımlarının hangi yaşta nasıl olması gerektiğini, hangi uygulama ve oyunların çocuklarının gelişimine katkı sağlayacağını araştırmalıdır. Yeni medya ve teknolojiler çocuğun temel gelişim dönemlerine katkı sağlayacak şekilde kullanılmalıdır. Ebeveynler bu konularda çocuklarıyla problem yaşamaları durumunda, hatta yaşamamak için, gelişim süreci öncesinde bir aile tutum stratejisi belirlemek adına aile danışmanlığından destek almalıdırlar. 21. Yüzyılda meslek değil, beceri ve alan odaklı tanımlamalar geçerli olacaktır. Yeni dünyaya hizmet edecek yeni nesil insanların hem kendisine hem de çevresine (doğa ve akıllı sistemler dahil) duyarlı, saygılı, teknolojiye çok iyi düzeyde hakim, çalışkan, disiplinli, fütürist (olumlu gelecek tasarımına sahip birey) bakış açısına sahip olması yeterli olacaktır (Tarhan, 2019). Toplumumuzun geleceği olan Okul öncesi çocuğuna, teknolojinin nasıl kullanılması gerektiği konusunda ebeveynlere ciddi görevler düşmektedir. Ebeveynlerin medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlığı ve dijital okuryazarlığı bilgilerine sahip olmaları durumunda çocuğunun gelişimine olumlu katkı sağlayabileceklerdir. Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken dijitalleşen dünya ortamında çocuklarının teknoloji kullanımlarına farkındalıkla yaklaşması hem çocuklarını korumaları hrm de teşvik etmeleri önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2017). *Çocuk Eğitimi*, İstanbul: Cem Yayınevi.
Akel, K.(2016). *Çocuğumu İnternette Kaybettim*, İstanbul: Ares.
Arıcak, T. (2015). *Siber Alemin Avatar Çocukları*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
APA, (2019). *American Academy of Pediatrics Lifts No Screens Under 2 Rule*,
<https://www.npr.org/sections/ed/2016/10/21/498550475/american-academy-of-pediatrics-lifts-no-screens-under-2-rule>. Erişim Tarihi: 28.10.2019.
Bayraktar, V. (2016). *Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi*, F. Ali Sinanoğlu ve V. Bayraktar (Ed). Okul Öncesi Eğitime Giriş, Ankara: Vize.

- BTK. (2019). Bilgi Teknolojileri Kurumu, www.btk.gov.tr/. *Mavi Balina- Uyarısı*. Erişim Tarihi: 28.04.2019.
- Cüceloğlu, D. (2017). *Geliştiren Anne Baba*, İstanbul: Remzi.
- Çalışkan, N. (2016). İndigo, *Çocuk Kişisel Gelişim Dergisi*, 12 Aralık. Sayı 135.
- Dönmezer, İ. (2009), *Ailede İletişim ve Etkileşim*, Ankara: Hegem.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk Genç Ana Babalar*, İstanbul: Bilgi.
- Googwin, K. (2018). *Teknolojiyi Doğru Kullanmanın Yolları*. İstanbul: Aganta.
- Güngör, M. (2014). *Okulöncesi Dönem Çocuklarının Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Anne Baba Tutumları*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 11, 199-216.
- Geçtan, E. (1997). *Normaldışı Davranışlar*, İstanbul: Remzi.
- Gül, E. (2016). *Anne Babanın Sorumlulukları*, İstanbul: Çıra.
- Güner, T. (2014). *Erken Çocukluk Eğitimi*, Ankara: Pegem.
- Güven, G. (2014). *Erken Çocukluk Eğitimi*, Ankara: Pegem.
- Hayman, S. (2016). *Mutlu Aile Başarılı Çocuk*. Samancı, O. Atik, G. (Ed.), Ankara: Pegem.
- İnanlı, S. (2015). *Preschool Age Children's Media Use and its Relationship to Their Prosocial and Agressive Behaviour*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi University.
- İrvan, A. A. (2017). *Dijital Medya Okur Yazarlığı Nedir? Neden Gereklidir?*
<https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2017/06/06dijital-medya-okuryazarligi-nedir-nedengereklidir/>
Erişim tarihi: 21.01.2020.
- Karadeniz, G.(2018). *Aileyi Anlamak*, Ankara: Nobel.
- Mackenzie, R. J. (2004). *Çocuğunuza Sınır Koyma*, Ankara: HYB Yayıncılık.
- ÜÜ, İAÜ, MEB, (2019). <https://docplayer.biz.tr/134081431yeni-medya-ve-aile-calistayi-27-mart-2019.html>. Erişim:15.06.2019.
- Megep, (2006). *Çocukla İletişim*, Ankara: MEB.
- Mercan, Ç.S. (2011). *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi.
- Ocak, M. A. (Ed.) (2013), *Eğitsel Dijital Oyunlar*, Ankara: Pegem.
- Oktay, A. (2011) *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi.
- Özabacı, N. Erkan, Z. (2014). *Aile Danışmanlığı Kuram Ve Uygulamalara Genel Bakış*, Ankara: Pegem.
- Özakkaş, T. (2018). *Rehberlikle Uygulamalı Bütüncül Psikoterapi*, İstanbul: Psikoterapi Eğitim Yayınları.
- Öztürk, H.(2012). *Çocuk ve Televizyon*, Ankara: Nar
- Özyürek A. ve Şahin F. T. (2017). *Anne-Baba Olmak ve Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları*. Ankara: Pegem.
- Selçuk, Z. ve Yılmaz, E. D. (2018). *Ebeveyn Benim*, Ankara: Mizmer.
- Stiffelman, S. (2010). *İnatlaşmadan Ebeveynlik*, İstanbul: Doğan kitap.
- Şahin, H.(2014). *Çocukların Psikolojik İhtiyaçları*. İstanbul: Akedemik Kitaplar.
- Şakiroğlu, M. ve Poyraz Akyol, C. (2018) *Çocukları Sanal Dünyadan Koruma Kılavuzu*, İstanbul: Hayykitap.
- Tarhan, N. (2011). *Güzel İnsan Modeli*, İstanbul: Timaş.
- Tarhan, N. (2012). *Aile Okulu*, İstanbul: Timaş.
- Tarhan, U. (2019). *Gelecek Adeta Peşimizde*. <http://bestdergisi.com.tr/arşiv-eski/118-ufuk-tarhan-ile-fütürizm-adeta-peşimizde>. Erişim Tarihi: 22.01.2020.
- TÜİK (2017). *Bilgi Toplumu İstatistikleri*. <http://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- Töre, C. (2001). *Türkiye'de Teknoloji Kullanımı (-Tüketimi)*. Mühendis ve Makina Dergisi, 42(502), 35-38.
- Ulaş, S. (2017). *Doğuştan Getirilen İlişkisellik Arayışının Ana Babayla Kurulan Bağ Aracılığıyla Biçimlenmesi*. Türkiye'de Ana Babalık Kuram ve Araştırma, (ss.191-207) İstanbul: KÜY.
- Uzun, A. (2016). *Anne Babaların El Kitabı*, Ankara: Pegem.
- Yalçın, H. (2010). *Evlilik Okulu*. Ankara: Nobel.
- Yavuzer, H. (2011). *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yazıcı, Ş. (2016). *İnsanın Teknolojik Yalnızlığı*, İstanbul: CB Matbaacılık.
- Yeşilay, (2019). *Teknoloji Bağımlılığı*. <http://www.yesilay.org.tr/tr/Bagimlilik/Teknoloji-Bagimliliği>. Erişim Tarihi: 29.04.2019.